

FTAXP 10.79.35
 ЭОЖ 343.140.02

<https://doi.org/10.46914/2959-4197-2024-1-1-29-35>

ТУРЫСБЕК Р.Б.,*¹

докторант.

*e-mail: Rysbek.turysbek@inbox.ru

ORCID ID: 0000-0001-9321-6668

ЖАНИБЕКОВ А.К.,¹

PhD, қауымдастырылған профессо р.

e-mail: zhan.akin@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-1116-2123

¹әл-Фараби атындағы ҚазҰУ,

Алматы қ., Қазақстан

СОТ ІСІН ЖҮРГІЗУ АЯСЫНДА ДӘЛЕЛДЕМЕЛЕРДІҢ НЕГІЗДЕРІ МЕН МАҢЫЗДЫЛЫҒЫН ЗЕРТТЕУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада сот ісін жүргізу шеңберіндегі дәлелдемелердің негіздері мен маңыздылығын зерттеудің ерекшеліктері қарастырылады. Сот процестерінде дәлелдемелерді жинаудың, бағалаудың және пайдаланудың тұжырымдамалық және практикалық аспектілерін талдауға баса назар аударылады. Дәлелдеу механизмдері мен дәлелдемелерді бағалау критерийлеріне, сондай-ақ осы факторлардың сот процестерінің әділдігі мен тиімділігіне әсеріне мән беріледі. Дәлелдемелердің әртүрлі түрлері, соның ішінде жазбаша, ауызша және материалдық түрлері және олардың сот төрелігін қамтамасыз етудегі рөлі қарастырылады. Құқықтық жүйені ақпараттық технологиялар мен цифрландырудағы өзгерістерге бейімдеудің маңыздылығына баса назар аударып, дәлелдемелердің дәстүрлі және заманауи тәсілдері талданады. Мақалада іс жүргізу кепілдіктерін сақтау және дәлелдеу контекстінде сот талқылауына қатысушылардың құқықтарын қорғау маңыздылығына баса назар аударылады. Мақалада әртүрлі құқықтық жүйелердің әртүрлі дәлелдемелерді анықтауға және пайдалануға қалай жақындайтынын талқылай отырып, дәлелдемелердің құқықтық табиғаты мен жіктелу мәселелері егжей-тегжейлі баяндалады. Сот ісін жүргізуде тиісті іс жүргізу тәсілі мен шындықты анықтау мәселелеріне, сондай-ақ сот дәлелдемесі контекстіндегі кінәсіздік презумпциясының рөлі мен маңыздылығына ерекше назар аударылады.

Тірек сөздер: сот ісін жүргізу, дәлелдеу, дәлелдемелерді бағалау, сот талқылауы, сот төрелігі, дәлелдеу механизмдері.

Кіріспе

Қазіргі заң практикасында сот ісін жүргізудегі дәлелдемелерге қатысты мәселелер шешуші орын алады және сот төрелігінің күрделі және жан-жақты аспектісін білдіреді. Сот ісін жүргізудің тиімділігі мен әділдігі көбінесе дәлелдемелердің қалай жиналуына, бағалануына және қолданылуына байланысты. Бұл мақала сот ісін жүргізу шеңберіндегі дәлелдемелердің негіздері мен маңыздылығын жан-жақты қарастыруға, сондай-ақ дәлелдеу механизмдері мен дәлелдемелерді бағалау принциптерін зерттеуге тырысады.

Бұл тақырыптың маңыздылығы оның құқықтық маңыздылығымен ғана емес, сонымен бірге құқықтық ортаның үнемі дамып келе жатқан сипатымен, әсіресе цифрландыру және технологиялық инновациялар контекстіне байланысты. Заманауи технологиялар дәлелдемелерді жинау мен талдаудың жаңа мүмкіндіктерін ұсынады, сонымен бірге құпиялылыққа, деректерді қорғауға және ақпараттың сенімділігіне байланысты жаңа қиындықтар туғызады. Бұл құқықтық жүйеден икемділік пен бейімделуді, сондай-ақ дәлелдеудің дәстүрлі тәсілдерін қайта қарастыруды талап етеді. Мақаланың мақсаты дәлелдемелерді жинау мен бағалаудың қолданыстағы тәсілдерін талдау ғана емес, сонымен қатар өзгертін технологиялық ортаның құқықтық тәжірибеге қалай әсер ететінін зерттеу. Біз дәлелдемелердің әртүрлі түрлеріне, соның ішінде жазбаша, ауызша және материалдық түрлерге назар аударамыз және олардың әділ және тиімді сот ісін жүргізуді қамтамасыз ету контекстіндегі рөлін қарастырамыз. Мақалада соны-

мен қатар сот процесіне қатысушылардың құқықтарын қорғау, процедуралық кепілдіктерді қамтамасыз ету және сот төрелігінің жоғары стандарттарын сақтау мәселелері көтеріледі.

Материалдар мен әдістер

Зерттеудің әдістемелік негізін қоғамдық, әлеуметтік, құқықтық құбылыстарды зерттеудегі қалыптасқан ғылыми ұстанымдар мен таным категориялары құрайды. Зерттеудің әдістемелік негізін зерттелуі жинақтау, талдау, сараптау, сипаттамалық зерттеу, логикалық, қорыту, жүйелеу әдістерімен жүзеге асырылды.

Әдебиетке шолу

Бұл мәселенің шешімдерін табу іске тікелей немесе жанама қатысы бар мүмкіндігінше көп жұмысты пайдалануды талап етті. Атап айтатын болсақ И.О. Бентам, И.Л. Бедняков, Л.Е. Владимиров, М.К. Треушников, Н.М. Коркунов., А.В. Победкин еңбектері талданды.

Негізгі ережелер

Дәлелдеу ілімі немесе дәлелдеу теориясы бүкіл процессуалдық ғылымның негізгі элементі. Бұл ілім істің әділ қаралуын қамтамасыз ету үшін дәлелдемелерді қалай жинау, бағалау және сотта ұсыну керектігін анықтайтын принциптер мен әдістерді зерттейді. Дәлелдеу теориясы құқықтық нормаларға сүйеніп қана қоймайды, сонымен қатар логика, психология және этика элементтерін қамтиды, бұл оны әртүрлі құқықтық жүйелерде пәнаралық және өзекті етеді. Ол сот төрелігі мен айыпталушылардың да, жәбірленушілердің де құқықтарын қорғау принциптерін қолдай отырып, сот процесінің заңдылығы мен объективтілігін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады.

Бұл ілім дәлелдемелердің жіктелуі мен иерархиясына, сондай-ақ олардың жарамдылығы мен сенімділігінің критерийлерін әзірлеуге ерекше назар аударады. Дәлелдеу теориясы дәлелдеу процесін динамикалық процедура ретінде зерттеумен айналысады, оның барысында сот ұсынылған дәлелдемелерді олардың өзектілігі, сенімділігі және сенімділігі тұрғысынан бағалайды. Бұл теория сонымен қатар кінәсіздік презумпциясы доктринасымен және айыптаушы тараптың сотталушының кінәсін дәлелдеу міндетімен тығыз байланысты, бұл көптеген құқықтық жүйелердегі негізгі қағида.

Ағылшын ғалымы И. Бентам «...судьяның міндеті – екі жақтан дәлелдемелерді ең жақсы түрде қабылдап, салыстырып, олардың ықтимал күшіне қарай шешім қабылдау» [1, 281 б.] деп пікір білдірген болатын. Осы тұрғыда, Бентам дәлелдемелердің маңыздылығын ғана емес, оларды сотта ұсыну тәсілін де атап көрсетеді. Дәлелдемелерді тиімді ұсыну соттың оларды қабылдауы мен бағалауына айтарлықтай әсер етуі мүмкін. Сондықтан тараптардың іс жүргізу жұмысының сапасы, олардың дәлелдерін логикалық және анық жеткізе білуі әділ сот шешіміне қол жеткізу үшін маңызды болады. Әрі қарай, дәлелдемелердің ықтимал күші туралы идея сот шешімі көбінесе абсолютті сенімділікке емес, ықтималдықтардың салмағына негізделгенін көрсетеді. Бұл судья белгісіздік жағдайында жұмыс істеуі керек және тараптардың қайсысы өз талаптарын қолдау үшін неғұрлым сенімді дәлелдер келтіргенін бағалауы керек дегенді білдіреді. Шынында да, дәлелді қызмет шеңберінен тыс, сот төрелігін жүзеге асыру процесін жүзеге асыру, дәлірек айтсақ, құқықтық қатынастарға қатысушылар арасындағы жанжалды жағдайларды соттың қарауы және шешуі мүмкін емес. Осылайша, ғалымның пікірі сот ісін жүргізуде әділеттілікке жету үшін талдау, сыни ойлау және объективтілік дағдыларының маңыздылығына назар аудара отырып, сот процесі мен судьяның рөлі туралы терең түсінікті көрсетеді.

Дәлелдеу ұғымының мазмұны өзінің философиялық негізі – танымсыз өмір сүре алмайды. Логикалық ережелерді қатаң сақтау шартымен танымның бірыңғай заңдарын қолдану процесі нақты жағдайлардың дұрыс анықталуына ықпал ететіні күмән тудырмайды. Мысалы, әртүрлі жас топтарының өкілдерінде, әртүрлі кәсіптердегі адамдарда, белгілі бір дінді ұстанушыларда және т.б. мұндай мінез-құлықты талдамай, тұлғааралық қақтығыс жағдайында адамдардың

мінез-құлқын объективті түрде зерттеу мүмкін емес. Салыстырмалы әдісті қолдана отырып алынған нәтижелер жіктеуіштің негізін құра алады, ол өз кезегінде қарастырылып отырған мәселе туралы идеялар жүйесін қалыптастырады. Объективті шындықты танудың қолданыстағы әдістерінің алуан түрлілігіне қарамастан, формальды логикада логикалық дәлелдеудің ерекше құрылымы, оның ішінде тезис, дәлелдер және демонстрация тұжырымдалған [2, 88 б.]. Логикалық дәлелдеудің мәнін неғұрлым объективті зерттеу үшін оның элементтері туралы түсініктердің мазмұнын ашу қажет. Бұл құрылымдағы Тезис дәлелдеуді қажет ететін мәлімдеме немесе болжам. Дәлелдер оны қолдауға қажетті негіздер немесе дәлелдер келтіре отырып, осы мәлімдемені күшейту қызметін атқарады.

Нәтижелер мен талқылау

Нақты және негізделген тезис болмаса, дәлел өзінің бағыты мен мақсатын жоғалтады. Дәлелдер негізінде жасалған тұжырымның логикалық тұрғыдан негізделген және ұсынылған дәлелдерден туындауын қамтамасыз ету үшін демонстрация логикалық ережелерге сәйкес жүргізілуі керек.

Бұл логикалық дәлелдеу құрылымы философия мен логикада ғана емес, сонымен қатар ғылым, математика және заң практикасы сияқты көптеген басқа салаларда шешуші рөл атқарады. Дәлелдің тиімді құрылымын түсіну және қолдану зерттелетін құбылыстарды тереңірек және дәлірек түсінуге ықпал етеді, бұл білімді дамытуға және негізделген шешімдер қабылдауға негіз болады. С.И. Поварнин: «Дәлелдеудегі тезис шахмат ойынындағы патшаға ұқсайды. Жақсы шахматшы қандай жүрісті жоспарласа да, әрқашан патшаны назарында ұстауы керек. Сол сияқты жақсы дәлелдеуші де дауласса да, даусыз да: дәлелде не туралы айтса да, әрқашан, сайып келгенде, бір басты мақсат – тезис, оны негіздеу немесе теріске шығару» [3]. Бұл салыстыру аргумент процесінде тезистің орталық мағынасын көрсетеді. Шахматта ойыншылар патшаның қорғанысы мен стратегиясына назар аудара отырып, өз стратегияларын құратыны сияқты, логикалық дәлелдеуде де бүкіл дәлелдеу процесі тезисті растауға немесе жоққа шығаруға бағытталған. Сонымен қатар, Поварниннің сөздері дәлелдеу процесінде дәлелдер келтіру ғана емес, сонымен қатар негізгі идеяға назар аудару маңызды екенін атап өтеді. Бұл кішігірім аспектілерге алаңдамау және қарсыласты немесе жағдайларды талқылауды негізгі тақырыптан бұрып жіберуіне жол бермеуді талап етеді. Осылайша, сәтті дәлелдеу дәлелдің логикалық құрылысының ғана емес, сонымен қатар стратегиялық ойлаудың және басты мақсатқа назар аудару қабілетінің нәтижесі.

Сот дәлелдемесі, «жалпы дәлелдеудің ерекше жағдайы ретінде», дәлелдеудің барлық басқа түрлерінен ерекшеленеді, өйткені ол тек логикалық емес, сонымен қатар процедуралық ережелер негізінде құрылуы керек [4]. Бұл сот процесінде дәлелдемелер тек логикалық тұрғыдан сенімді ғана емес, сонымен қатар белгілі бір заңды стандарттар мен процедураларға сәйкес келуі керек дегенді білдіреді. Іс жүргізу ережелері дәлелдемелердің қандай түрлеріне рұқсат етілетінін, оларды қалай жинау, ұсыну және бағалау керектігін анықтайды [5]. Сот дәлелдемелерінің маңызды аспектісі дәлелдемелерді жинаудың заңдылығы принципі, ол дәлелдемелердің адам құқықтары мен негізгі бостандықтарын сақтай отырып жиналуын және пайдаланылуын қамтамасыз етеді. Сонымен қатар дәлелдеудің объективтілігі мен толықтығы қағидаттары соттан тараптар ұсынған барлық дәлелдемелерді қарауды және істің барлық мән-жайларын объективті бағалау негізінде шешім қабылдауды талап етеді. Сот дәлелдемелері сонымен қатар дәлелдемелерге жол беру және олардың дұрыстығын бағалау принциптерін қамтиды. Бұл логикалық тұрғыдан маңызды болуы мүмкін барлық дәлелдер, егер олар белгіленген процедуралық нормаларға сәйкес келмесе, сот процесінде қабылданбайды дегенді білдіреді.

Сот дәлелдемесінің табиғаты туралы мәселені қарастырғаннан кейін (процесс ретінде) сот дәлелдемесінің мәні туралы мәселені қарастыру қажет. Сот дәлелдемесі – күрделі логикалық-процессуалдық құрал, оның мәні әлі күнге дейін процессуалдық қызмет теоретиктері арасында көптеген қайшылықтарды тудырады [6]. Ғылыми әдебиеттерде сот дәлелдерінің құқықтық сипатына қатысты екі көзқарас бар. Бірінші көзқарас, дәлел объективті шындық фактісін білдіреді. Ұқсас бұл тәсіл оның дұрыстығына күмән тудырады, оны «объективті факт», «ғылыми факт» және «заңды факт» ұғымдарының анықтамаларына жүгіну арқылы растауға болады.

Объективті факт адам санасынан тыс және оған тәуелсіз болатын оқиғаны немесе жағдайды білдіреді, бұл оны әмбебап және мызғымас етеді. Ғылыми факт, өз кезегінде, ғылыми зерттеу әдісінің бөлігі ретінде танылған және расталған құбылыс. Алайда заңды факт заңды маңызы бар және құқықтық жүйе шеңберінде танылатын оқиғаны немесе жағдайды білдіреді.

Мәселе мынада, заң саласында дәлел әрқашан толық объективті немесе ғылыми дәлелденбеуі мүмкін. Сот ісін жүргізу контекстінде дәлелдемелер көбінесе субъективті болуы мүмкін дәлелдерге, болжамдарға және түсіндірулерге негізделеді. Заңды дәлелдеу объективті шындықты көрсетуді емес, құқықтық жүйе шеңберінде белгілі бір мәлімдемені растау немесе жоққа шығару үшін сенімділік пен жеткіліктілікті көрсетуді талап етеді. Осылайша, дәлелдеу сот ісін жүргізуде және объективті шындықты көрсетуге ұмтылғанымен, оның табиғаты көбінесе құқықтық жүйе шеңберіндегі іс жүргізу нормалары мен дәлелдеу талаптарымен анықталады. Бұл дәлелдемелерді бағалау мен түсіндіруде ерекше динамиканы тудырады, мұнда судья немесе алқабилер істің нақты жағын ғана емес, сонымен қатар дәлелдеудің құқықтық нормалары мен стандарттарының ерекшеліктерін де ескеруі керек.

«Факт» ұғымының келесі мағыналары бар:

- 1) шындықтың белгілі бір бөлігі, объективті шындыққа немесе сана мен таным саласына қатысты;
- 2) дұрыстығы дәлелденген қандай да бір оқиға туралы білім;
- 3) байқаулар мен эксперименттер барысында алынған эмпирикалық білімді бекітетін мәлімдеме.

Заң әдебиетінде «заңды факт» ұғымының әртүрлі анықтамалары берілген. Н.М. Коркунов «...егер мұндай оқиғалар мен әрекеттер құқықтық нормалардың талаптарына қайшы келмейтін және оларды жасау ниетіне қарамастан, жаңа құқықтар мен міндеттерді белгілеуден немесе бұрыннан барларын өзгерту мен тоқтатудан тұратын белгілі бір заңды мәнге ие болса заңды факт» деп анықтама берген болатын [7, 380 б.]. Бұл анықтама құқық контекстіндегі заңды факт заңдық қатынастарға және құқық субъектілерінің мәртебесіне тікелей әсер ететін белгілі бір мағынаға ие бола отырып, жай оқиғадан немесе әрекеттен асып түсетінін көрсетеді. Әрбір оқиға немесе әрекет заңды мәнге ие бола бермейді дегенді білдіреді. Заңның белгілі бір критерийлері мен нормаларына сәйкес келетіндер ғана заңды фактілер ретінде қарастырылады, сондықтан заңды салдары болуы мүмкін. Заңды фактілерді түсіну сот ісін жүргізу үшін өте маңызды, өйткені істі қарау барысында сот ұсынылған оқиғалар мен әрекеттердің қайсысы заңды мәнге ие екенін және бұл мән тараптардың құқықтық қатынастарына қалай әсер ететінін анықтайды. Осылайша, заңды фактілер істі бағалау мен сот шешімінің негізгі элементтеріне айналады.

Заңды факт – бұл «заң бойынша белгілі бір құқықтық салдарға әкеп соқтыратын кез келген мән-жай... Заңды фактілер адамдардың еркінен туындайды, олардың еркін білдіру» [8, 192 б.]. Бұл тұжырымдама заңды фактілердің екі негізгі көзін көрсетеді: ерікті әрекеттер және адамның еркіне қарамастан болатын оқиғалар. Келісімшартқа қол қою немесе өсиет жасау сияқты заңды әрекеттер белгілі бір заңды әсерлерге қол жеткізгісі келетін адамдардың саналы және мақсатты әрекеттерінің нәтижесі. Бұл әрекеттер заңды фактілерді құрудағы субъектілердің белсенді рөлін көрсететін ниет пен саналы таңдауға негізделген.

Екінші жағынан, адамның өлімі немесе табиғи апат сияқты заңды оқиғалар адамның еркіне қарамастан пайда болады. Олар заң субъектілері тарапынан бақыланбайды немесе әдейі шақырылмайды, бірақ соған қарамастан мүлікті мұрагерлікке алу немесе залалды өтеу міндетінің туындауы сияқты белгілі бір заңды салдарға әкеледі. Құқықтық іс-әрекеттер мен оқиғаларға мұндай бөлу құқықтық реттеу механизмін түсіну және құқық нормаларын қолдану үшін маңызды. Бұл қандай жағдайлар мен әрекеттердің заңды маңызы бар екенін және олардың субъектілердің құқықтық қатынастарына, құқықтары мен міндеттеріне қалай әсер ететінін дәлірек анықтауға мүмкіндік береді.

Екінші көзқарас дәлелдемелердің екі жақты сипатына негізделген. сәйкес Д.М. Чечоттың айтуынша, «сот дәлелдемелері – бұл барлық нақты деректер (фактілер туралы мәліметтер), сондай-ақ заңда көзделген іс жүргізу нысандарында мән-жайларды жан-жақты, толық зерттеу және заңды шешім қабылдау үшін сотта қолданылатын дәлелдеу құралдары» [9]. Сот дәлелдемелерінің мазмұны куәгерлердің айғақтарын, құжаттарды, сараптамалық қорытындыларды, материалдық объектілерді және т.б. қоса алғанда, нақты деректердің кең ауқымын қамтиды. Олар талданатын істің мәні туралы сот пікірін қалыптастыруға негіз болады.

Сот дәлелдемелерінің іс жүргізу нысаны деректердің заңда белгіленген ережелер мен рәсімдерге сәйкес ұсынылуы және қаралуы керек екенін білдіреді. Бұл сот дәлелдеу процесінің тараптардың әділдігі, заңдылығы және теңдігі қағидаттарын сақтай отырып, белгіленген тәртіп шеңберінде өтуін қамтамасыз етеді. Осылайша, кез-келген ақпаратты сот дәлелі ретінде қабылдауға болмайды; ол үшін ол белгілі бір жарамдылық пен маңыздылық критерийлеріне сәйкес келуі керек.

М.К. Треушников дәлелдемелерді соттың істі қарау үшін маңызы бар нақты жағдайлар туралы объективті білім алу құралы ретінде қарастырады. Бұл көзқарас сот дәлелдемелерінің мақсаты жай ғана ақпарат беру емес, қарастырылып отырған істің негізінде жатқан оқиғалар мен жағдайлар туралы сенімді және объективті білімді қамтамасыз ету екенін көрсетеді [10, 164 б.]. М.К. Треушников үшін сот дәлелдемелері істің толық және нақты көрінісін қалыптастыруға ықпал етуі маңызды, бұл заңды және әділ сот шешімін шығарудың кілті. Бұл тәсіл дәлелдемелер процедуралық нормалар тұрғысынан ғана емес, сонымен қатар істің барлық аспектілерін дұрыс түсінуді қамтамасыз ету үшін жеткілікті, сәйкес және сенімді болуы керек дегенді білдіреді. Сот дәлелдемелерді олардың өзара байланысы мен істің жалпы көрінісіне әсерін ескере отырып, кешенді түрде бағалауы керек. Треушников сонымен қатар дәлелдемелерді бағалауға сыни көзқарастың маңыздылығын атап көрсетеді.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде «сот дәлелдемелері» ұғымының келесі анықтамасын ұсынуға болады: сот дәлелдер нақты мән-жайлар туралы мәліметтер және олардың нақты іс бойынша дәлелдемелер нысанасына кіретін фактілерді растау және теріске шығару үшін пайдаланылатын көздері, қолданыстағы заңнаманың іс жүргізу нормаларына толық сәйкес алынған, рәсімделген және зерттелген фактілер.

Қорытынды

Сот дәлелдемелері нақты іс үшін маңызы бар нақты жағдайлар туралы мәліметтерді ғана емес, сонымен бірге істі сот процесінде жан-жақты, объективті және әділ қарауға негіз болады. Олардың маңыздылығы тек ақпарат беруден асып түседі; олар шындықты анықтайтын және заңдылықты қамтамасыз ететін құрал.

Сот дәлелдемелерінің тиімділігі олардың мағыналық сенімділігі мен өзектілігіне ғана емес, сонымен қатар оларды жинау, рәсімдеу және сотқа ұсыну кезінде іс жүргізу нормаларының сақталуына байланысты екенін атап өту маңызды. Бұл сот міндетінің дәлелдемелерді бағалау мен түсіндірудегі күрделілігін көрсетеді, одан тек заңды білуді ғана емес, сонымен қатар сыни талдау дағдыларын, сондай-ақ процестің әділдігі мен тиімділігі арасындағы тепе-теңдікті талап етеді. Сот дәлелдемелері істің нақты жағдайлары мен қолданылатын заң арасындағы көпір. Олар көптеген факторлардың өзара әрекеттесуінің нәтижесін білдіреді: тікелей дәлелдерден бастап күрделі сараптамалық бағалауға дейін. Бұл дәлелдемелердің іс жүргізу нормалары мен стандарттарына сәйкестігі олардың рұқсат етілуі мен дұрыстығын қамтамасыз етіп қана қоймай, процестің барлық қатысушыларының құқықтары мен мүдделерін қорғауға кепілдік береді. Дәлелдемелерді мұқият және жан-жақты талдауға негізделген әрбір сот шешімі сот төрелігіне және жалпы құқықтық жүйеге деген сенімді нығайтуға ықпал етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Бентам И. О судебных доказательствах / пер с фр. И. Горонович. – Киев, 1976. – 440 с.
- 2 Бедняков И.Л. Теория доказательств в уголовном процессе. – Самара: Самарский юридический институт ФСИН России, 2017. – 152 б.
- 3 Поварнин С.И. Искусство спора. О теории и практике спора. – Петроград, 1923. – 73 с.
- 4 Дзюбенко А.А. О процессуальной самостоятельности суда как субъекта доказывания (взгляд практикующего судьи) // Российский судья. – 2008.
- 5 Волколуп О.В. Система уголовного судопроизводства и проблемы ее совершенствования. – 2003, с. 25.
- 6 Победкин А.В. Некоторые вопросы собирания доказательств // Государство и право. – 2003. – № 1. – С. 61.
- 7 Коркунов Н.М. Лекции по общей теории права. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2010. – 520 с.

- 8 Владимирова Л.Е. Учение об уголовных доказательствах. – Тула: Автограф, 2000. – 464 с.
- 9 Гражданский процесс. Учебник / под ред. В.А. Мусина, Н.А. Чечиной, Д.М. Чечота. – М., 1996. – 480 с.
- 10 Треушников М.К. Судебные доказательства. – М.: Городец, 2004. – 272 с.

REFERENCES

- 1 Bentam I. (1976) O sudebnyh dokazatel'stvah / per s fr. I. Goronovich. Kiev, 440 p. (In Russian).
- 2 Bednjakov I.L. (2017) Teorija dokazatel'stv v ugovnom processe. Samara: Samarskij juridicheskij institut FSIN Rossii, 152 p. (In Russian).
- 3 Povarnin S.I. (1923) Iskustvo spora. O teorii i praktike spora. Petrograd, 73 p. (In Russian).
- 4 Dzubenko A.A. (2008) O processual'noj samostojatel'nosti suda kak sub#ekta dokazyvaniya (vzgljad praktikujushhego sud'i) // Rossijskij sud'ja. (In Russian).
- 5 Volkolup O.V. (2003) Sistema ugovnogo sudoproizvodstva i problemy ee sovershenstvovanija, p. 25. (In Russian).
- 6 Pobedkin A.V. (2003) Nekotorye voprosy sobiraniya dokazatel'stv // Gosudarstvo i pravo. No. 1. P. 61. (In Russian).
- 7 Korkunov N.M. (2010) Lekcii po obshhej teorii prava. M.: Rossijskaja politicheskaja jenciklopedija (ROSSPJEN), 520 p. (In Russian).
- 8 Vladimirov L.E. (2000) Uchenie ob ugovnyh dokazatel'stvah. Tula: Avtograf, 464 p. (In Russian).
- 9 Grazhdanskij process. Uchebnik / pod red. V.A. Musina, N.A. Chechinoj, D.M. Chechota. M., 1996. 480 p. (In Russian).
- 10 Treushnikov M.K. (2004) Sudebnye dokazatel'stva. M.: Gorodec, 272 p. (In Russian).

ТУРЫСБЕК Р.Б.,*¹

докторант.

*e-mail: Rysbek.turysbek@inbox.ru

ORCID ID: 0000-0001-9321-6668

ЖАНИБЕКОВ А.К.,¹

PhD, ассоциированный профессор.

e-mail: zhan.akin@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-1116-2123

¹Казахский национальный университет им. аль-Фараби, г. Алматы, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ИССЛЕДОВАНИЯ ОСНОВ И ЗНАЧИМОСТИ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ В РАМКАХ СУДОПРОИЗВОДСТВА

Аннотация

В статье рассматриваются особенности исследования основ и значимости доказательств в рамках судопроизводства. Акцент делается на анализе концептуальных и практических аспектов сбора, оценки и использования доказательств в судебных процессах. Основное внимание уделяется механизмам доказывания и критериям оценки доказательств, а также влиянию этих факторов на справедливость и эффективность судебных разбирательств. Рассматриваются различные типы доказательств, включая письменные, устные и материальные, и их роль в обеспечении правосудия. Анализируются как традиционные, так и современные подходы к доказыванию, подчеркивая важность адаптации правовой системы к изменениям в информационных технологиях и цифровизации. В статье делается акцент на важности соблюдения процедурных гарантий и защиты прав участников судебного процесса в контексте доказывания. Статья подробно освещает вопросы правовой природы и классификации доказательств, обсуждая, как различные юридические системы подходят к определению и использованию различных видов доказательств. Особое внимание уделяется вопросам надлежащего процессуального подхода и установления истины в судебном разбирательстве, а также роли и значимости презумпции невиновности в контексте судебного доказывания.

Ключевые слова: судопроизводство, доказательства, оценка доказательств, судебный процесс, правосудие, механизмы доказывания.

TURYSBEK R.B.,*¹

PhD student.

*e-mail: Rysbek.turysbek@inbox.ru

ORCID ID: 0000-0001-9321-6668

ZHANIBEKOV A.K.,¹

PhD, associate professor.

e-mail: zhan.akin@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-1116-2123

¹Al-Farabi Kazakh National University,

Almaty, Kazakhstan

PECULIARITIES OF INVESTIGATING THE BASIS AND SIGNIFICANCE OF EVIDENCE IN LEGAL PROCEEDINGS

Abstract

The article examines the features of the study of the foundations and significance of evidence in the framework of legal proceedings. The emphasis is on the analysis of conceptual and practical aspects of the collection, evaluation and use of evidence in court proceedings. The main focus is on the mechanisms of proof and criteria for evaluating evidence, as well as the impact of these factors on the fairness and effectiveness of judicial proceedings. Various types of evidence, including written, oral and material, and their role in ensuring justice are considered. Both traditional and modern approaches to evidence are analyzed, emphasizing the importance of adapting the legal system to changes in information technology and digitalization. The article focuses on the importance of observing procedural guarantees and protecting the rights of participants in the judicial process in the context of evidence. The article highlights in detail the issues of the legal nature and classification of evidence, discussing how different legal systems approach the definition and use of different types of evidence. Special attention is paid to the issues of due process and the establishment of the truth in court proceedings, as well as the role and importance of the presumption of innocence in the context of judicial evidence.

Key words: legal proceedings, evidence, evaluation of evidence, judicial process, justice, mechanisms of proof.